

# יצא אחרת משחשבת י

## תשעים שנים של רות בונדי

רות בונדי פותחת את הקדמתה לקובץ הסיפורים 'הצ'כיים שערכה ותירגמה, "בירה ומצבי רוח משתנים: מבחר הסיפור הצ'כי" (חרגול, עם עובד, 2012), במלים הבאות: "יצא אחרת משחשבת. התכונתי לערוך אנתולוגיה של הסיפור הצ'כי, אך המלה 'אנתולוגיה' כשלעצמה נשמעה לי מנוכרת ויומ' רנית. המרתי אותה ב'מבחר', אך גם המלה 'מבחר' אינה מדויקת. זה מבחר חלקי ואישי מאוד, רחוק משלמות".

בעיני השורות האלה מיטיבות לבטא את הרוח הבונדית: כנה, חסרת יומרה, חפה מהעמדת פנים של חשיבות והצלחה, רגישה למלים ולמשמעותן, בוחרת לכאורה בחלקי, באישי ובלא מושלם, ומצהירה על כך בנינוחות בפתח הדברים. "לכאורה" - משום שמא' חורי העמדה הצנועה והאגבית מסתתר קורפוס שלם של יצירה תרבותית מוקפדת בסוגות מגוונות, קורפוס שקשה להפריז בחשיבותו העקרונית והמעשית לתרבות הישראלית החילונית וההומניסטית, למן המחצית השנייה של המאה העשרים ועד היום.

רות בונדי הנגישה לקורא העברי עולם שלם של מחברים ממרכז אירופה, שכתבו בעיקר בצ'כית וגם בגרמנית. בין היתר התפרסמו בתרגומה יצירות של קרל צ'אפק, פרידריך דירנמט, בוהומיל הראבל, מיכאל וויזוג, ליאו פרוץ, וצלב האוול, מילן קונדרה, יז' וייל, אוטה פאול, ירוסלאב האשק, ועוד. מחברים אחרים, כמו הראבל, קונדרה וצ'אפק, זכו לכך שהיא תירגמה חיבורים אחרים משלהם. ללבי קרובים במיוחד ספריהם של הבורדים: יז' וייל וספרו העדין על השואה בפראג, "חיים עם כוכב". אוטה פאול, כתב הספורט שהשואה משתקפת אצלו בסיפורי דיג משפחתיים. וראשון להם ספרו של יוסף בור, "רקוויאם לטרוזינשטרט", שראה אור בספריית פועלים ב-1965 בעריכת אבא קובנר, והוא מציג בשקט חודר ובמתנות דראמה עמוקה ומפליאה של ביצוע הרקוויאם של ורדי בגטו טרוזין, דרמה של עוצמת התרבות וניצחון הרוח האנושית של הנרצחים.

פועלה של רות בונדי בשטח התרגום צוין במאי כשנה שעברה ביום עיון לכבודה במכללה האקדמית בית ברל, שכותרתו "המתרגמת כסוכנת תרבות". לא היה זה יום העיון היחיד לכבודה. גם ב"יר ושם" נערך יום עיון לכבודה, בדצמבר 2011, ככותרת "שברים שלמים" (כשם ספרה האוטוביוגרפית). יום העיון הזה הוקדש להיבט אחר בפועלה התרבותי - תיעוד ומחקר של השואה בצ'כוסלובקיה. אפשר היה לחשוב שהמ' תרגמת והחוקרת הן שני נשים שונות, אבל הן אותה אשה, שכתבה בין היתר גם את "אדלשטיין נגד הזמן" על יעקב אדלשטיין, זקן היהודים בטרזין, וכתבה על עיתון הילדים בטרזין, ואת "שורשים עקורים: פרקים בתולדות יהדות צ'כיה 1939-1945" (וגם כאן, הניסוח החלקי, המצטנע: "פרקים"), ועוד הרבה.

בונדי כתבה לא רק על השואה, אלא גם על הת' קומה, על המעבר מאירופה לארץ, על בניית החיים החדשים: "השליח: חייו ומותו של אנצו סירני", "שיבא - רופא לכל אדם", "פליקס: פנחס רוזן וזמנו". סיפורי ריהם של אנשים שכמו חייה גם חייהם היו נטועים במרחבים של תרבות עשירה אחרת והם בחרו לבנות וליצור כאן, "לפתע בלב המזרח" - על פי כותרת אחד מספריה שנכתבו כסוגה שונה לחלוטין, מבחר של רשימותיה מן העיתון "דבר". יש עוד ספרים: בין היתר - מדריך לכתביה עיתונאית, ספר ילדים - "הלו כאן חיות" - סיפורן של חיות מגן החיות בתל אביב ומאפריקה (עם צילומים של בוריס כרמי), וספר בישול. אין זה מפתיע שהקדמתו הארוכה, המעשית והמועיי' לה, כוללת גם את הפרקים "המלאי אול", "כישלונות, פאנצ'רים, פאשלות", "כיצד למנוע תקלות ומה לע' שות כדי לתקן אותן (אם אפשר)", "עולה חרשה" (על המפגש עם המונחים העבריים החדשים, למשל ל'פן במקום יגורט), ו"מטבח צ'כיי".

שמעתי את רות בונדי מרצה, אבל לא פגשתי אותה באופן אישי. בכל זאת אני מרגיש שאני מכיר אותה,

בגלל האוטוביוגרפיה "שברים שלמים", בגלל ספר הזי' כרונות "נחמות קטנות", בגלל ההקדמה לספר הבישול. לא כל הדעות שלה נראות לי, למשל האזהרה מפני השלמת חוסרים בצורכי בישול באמצעות שאילה מן השכנים, שלדעתה תוביל במוקדם או במאוחר לקלקול יחסי שכנות תקינים ("טעם החיים: ספר הבישול של רות בונדי", עמ' 19). בעיקר אני מרגיש שהייתי רוצה לה' כיר אותה בגלל העמדה הרגשית והתרבותית שהיצירה הענפה שלה מבטאת מפנים שונות, מאירות ואנושיות.

בשנת 1965 זכתה רות בונדי בפרס על שם שרה רייכנשטיין לראיון העיתונאי הטוב ביותר שנתפרסם במשך השנה, על ראיון עם אורי צבי גרינברג. על פי ידיעה שהתפרסמה ב"דבר", צייני חיים איזק, מזכיר המ' ערכת, "כי הישגיה הם תוצאה של כשרון-כתיבה טבעי, תרבות מורשת, התעמקות בנושא ועבודה עיתונאית רצינית, המהולה בחן אנושי ונשיי". עברו כמעט חמי' שים שנים של יצירה, והדברים נותרו קולעים ומדויקים (היום אולי לא היינו מזכירים חן נשי רווקא). מה שמ' רשים אותי במיוחד בפועלה המתמשך של רות בונדי הוא עוצמת החיים - גם שלה, שחיה נשכרו בשואה ואחריה היא יצרה אותם מחדש, כאן במזרח, וגם שלנו, של התרבות הישראלית והעברית שבבנייתה היא משתתפת. מתוך עוצמת החיים הזאת קראה רות בונדי ביום השואה האחרון, במאמר ב"ידיעות אחרונות": "חדלו ממה שמכונה 'מצעדי החיים'. עצם השם מקור' מבו: על ארמה ספוגת מוות אין מקום למצעדים. עליה מותר לדרוך רק בענווה, ללא הפגנתיות, ללא נפנוף דגלי הלאום... הייבים להתמודד עם העבר, אך קודם כל לדאוג לעתיד. לאומנות יהירה, חוסר סובלנות לאחר ולשונה, אלימות במסווה של פטרויות, אטימות למ' צוקת מחפשי מקלט, שנאה לערבים וחינוך לעליונות, אינם מפשרים על הטמעת משמעות ההשמדה: שהרוע והאכזריות לא פוסחים גם על עם בעל תרבות, מפותח מבחינה מדעית וכלכלית כפי שיהיה".



רות בונדי צילום: אלכס ליבק